

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/1 (3) 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/1 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Special Issue

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети.

ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот

технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодири Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

“Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй.

Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Turaev Sherzod Gulboy ugli

SURKHAN OASIS IN V.H. KARMISHEVA'S RESEARCH ETHNIC DESCRIPTION
OF "YUZ" TRIBES .....

8-13

Jabbarova Latofat Tulkinjonovna

ZAMONAVIY MUZEY ARHITEKTURASI VA LANDSHAFT DIZAYNI INTEGRATSIYASI ("G'ALABA
BOG'I" YODGORLIK MAJMUASI ASOSIDA) .....

14-19

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Hurmurodov Zaфаржон Нурмуродович

МАҲАЛЛИЙ ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТ ОРГАНЛАРИНИ РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА
БОШҚАРУВ ФАОЛИЯТИНИ ЙЎЛГА ҚЎЙИШ .....

20-26

Жаббарова Чарос Аминовна

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТНИНГ ХАЛҚАРО
СТАНДАРТЛАРИГА ЎТИШ ЗАРУРИЯТИ .....

27-32

Nabiev Olimjon Abdisalomovich

FORMS OF PRECARIOUS EMPLOYMENT AND APPROACHES TO ITS ASSESSMENT .....

33-43

Тошпулатов Даврон Ақромович

ИСЛОМ БАНК-МОЛИЯ ХИЗМАТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ .....

44-54

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Муминов Алишер Гаффарович

АХБОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТГА ЎТИШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ .....

55-59

Холмирзаев Нодиржон Низомжонович

ШАҲАРЛАР АҲОЛИСИДАГИ ИНДИВИДУАЛЛАШУВ МУАММОСИ: ТАҲЛИЛ ВА
ТАКЛИФЛАР .....

60-65

Абдураимова Муқаддас Эргашовна

"АВЕСТО"ДА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ МАСАЛАСИ .....

66-71

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Axmedov Oybek Saparbaevich, Djumambetova Gulziba Kongratbaevna

COMPARATIVE-TYPOLOGICAL CHARACTERISTICS OF ECONOMIC TERMS IN ENGLISH AND
UZBEK LANGUAGES .....

72-75

Avaznazarov Odiljon Rahmatulloyevich

ALISHER NAVOIY – ULUG' YO'LBOSHCHI .....

76-82

Бурибекова Шаура Шавкатовна

ЗНАЧЕНИЕ И ПРОБЛЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ЭТИКИ В ПРОЦЕССЕ
ЖУРНАЛИСТСКОГО РАССЛЕДОВАНИЯ 83-89

Абдуллаев Акмал Амирович

ЭТНИК ВА МИЛЛИЙ УРФ-ОДАТЛАР ҲАМДА ҚАДРИЯТЛАР АСОСИДА ШАКЛЛАНГАН ЖОЙ
НОМЛАРИ 90-98

Masharipova Valentina Sergeevna

THE USE OF PARALINGUISTICS IN JIM BUTCHER'S WORK 99-104

Камолова Санобар Жабборовна

ЎЗБЕК ВА ФРАНЦУЗ БАДИИЙ АСАРЛАРИДА АНТРОПОНИМЛАР 105-109

Ярматова Мехринисо Азаматовна

ЯЗЫК - НОСИТЕЛЬ КУЛЬТУРЫ 110-117

Rahmonova Sardora Muminjonovna

BIZNES SOHASIDAGI BIRLIKLARNING SEMANTIK ANALIZI 118-123

Samadova Marg'uba Kuchkarovna, Ziyayeva Muhayyo Usmanjonovna

COMPULSORY METHODS IN TEACHING ESP 124-128

Mansur Yunusov Abdullayevich

NATIONAL EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT OF INFORMATION CONSUMPTION IN PUBLIC
SERVICES: PROBLEMS AND SOLUTIONS 129-134

12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович

ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР МЕҲНАТ ҲУҚУҚЛАРИ ХАЛҚАРО ҲУҚУҚИЙ ҲИМОЯСИ 135-139

Yakubova Iroda Bahramovna

XORIJYI RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR VA O'ZBEKISTON QONUNCHILIGIDA MUALLIFLIK
HUQUQLARINI JAMOAVIY BOSHQARISHNI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARINING QIYOSIY
TAHLILI 140-146

Карамов Мамашариф Жамилович

ЖАМИЯТ ҲАЁТДА МАҲАЛЛА ИНСТИТУТИНИНГ ЖАМОАТЧИЛИК НАЗОРАТИНИ
ЎРНАТШИДАГИ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ 147-151

Қурбонов Дониёр Давлат ўғли

ВОЯГА ЕТМАГАН ШАХСЛАР ТОМОНИДАН СОДИР ЭТИЛАДИГАН ЖИНОЯТЛАРНИНГ
ОЛДИНИ ОЛИШ. 152-157

13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Umidaxon Abdullayeva G'ulomiddinovna

O'QUVCHI VA TALABALARNING TABIATGA MA'SULIYATLI MUNOSABATDA BO'LISHLARIDA
EKOLOGIK TA'LIM VA EKOLOGIK TARBIYA BERISHNING AHAMIYATI 158-163

Нурматова Насиба Хошимжановна

ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К
ПАТРИОТИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ МОЛОДЕЖИ 164-173

Дилафруз Явкочдиева

ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВ АСОСИДА ТЕХНИКА ОЛИЙ ЎҚУВ ЮРТИ ТАЛАБАЛАРИНИ
КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРЛАШ 174-183

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари. № S/1 (3)-2023
ISSN: 2181-1342 (Online)
<https://scienceproblems.uz>

12.00.00 – Юридик фанлар

Қурбонов Дониёр Давлат ўғли
Шароф Рашидов номидаги
Самарқанд давлат университети 2-курс талабаси

ВОЯГА ЕТМАГАН ШАХСЛАР ТОМОНИДАН СОДИР ЭТИЛАДИГАН ЖИНОЯТЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.

Аннотация. Мазкур мақолада бугунги куннинг долзарб муаммоси бўлган вояга етмаганлар жиноятчилиги ва уларнинг олдини олиш масаласига эътибор қаратилган. Шунингдек, мақолада вояга етмаганлар томонидан содир этилаётган жиноятларнинг содир этилиш сабабларини аниқлаш, уларнинг олдини олиш чораларини ишлаб чиқишга, бундан ташқари вояга етмаганлар жиноятчилигини профилактика қилиш ҳақида ҳамда мазкур жиноятчиликка таъсир кўрсатувчи омилларни ўрганиш муаммосига ҳам алоҳида тўхталиб ўтилган.

Калит сўзлар: Ҳуқуқбузарлик, вояга етмаган жиноятчи, ғайриижтимоий хулқ-атвор, вояга етмаганлар жиноятчилигини профилактика қилиш.

Курбанов Дониер Давлат угли
Студент 2 курса Самаркандского
государственного университета имени Шарофа Рашидова

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СОВЕРШАЕМЫХ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИМИ.

Аннотация. В данной статье основное внимание уделяется преступности несовершеннолетних и ее предупреждению, что является актуальным вопросом на сегодняшний день. Также в статье акцентируется внимание на выявлении причин совершения преступлений несовершеннолетними, разработке мер по их предотвращению, профилактике правонарушений несовершеннолетних, проблеме изучения факторов, влияющих на данную правонарушение.

Ключевые слова: Правонарушение, преступность несовершеннолетних, асоциальное поведение, профилактика правонарушений несовершеннолетних.

Kurbanov Doniyor Davlat ugli
2nd year student of Samarkand State University
named after Sharof Rashidov

PREVENTION OF CRIMES COMMITTED BY MINORS.

Abstract. This article focuses on juvenile delinquency and its prevention, which is an actual problem today. Also, in the article, the problem of determining the causes of crimes committed by minors, developing measures to prevent them, prevention of juvenile delinquency and the study of the factors affecting this delinquency is also discussed.

Keywords: Offense, juvenile delinquency, antisocial behavior, prevention of juvenile delinquency.

 <https://doi.org/10.47390/B1342V3SI1Y2023N23>

Мамлакатимизда сўнги йилларда суд-ҳуқуқ соҳасида амалга оширилаётган ислоҳотларнинг бош мақсади барча фуқароларнинг ҳуқуқлари таъминланадиган ҳуқуқий-демократик давлат қуриш ҳисобланади. Президентимиз Шавкат Миромонович Мирзиёев таъкидлаганидек, “Ҳар қандай демократик ислоҳотлар самараси, тинчлик ва тараққиётнинг асосий гарови қонун устуворлиги таъминланиши билан бевосита боғлиқ” [1]. Соҳибқирон Амир Темур бобомиз эса: “Давлат қонунлар асосида қурилмас экан, ундай салтанатнинг шуқуҳи, қудрати ва таркиби йўқолади”, – деб таъкидлаган эдилар Қонун устуворлиги таъминланишининг асосий мезонларидан бири, унда ҳуқуқбузарликларнинг, бўлибам вояга етмаганлар ўртасида содир этиладиган ҳуқуқбузарликларнинг олди олинишидир.

Биринчи Президентимиз И.А.Каримов: “Жиноятчиликнинг олдини олиш, унга қарши кураш самарадорлигини ошириш жазонинг шафқатсизлигида эмас, балки биринчи навбатда, қонунни бузган шахс жазонинг муқаррарлигини нечоғли англашига боғлиқ, жазонинг муқаррарлиги жиноятчиликни олдини олишга самарали таъсир кўрсатувчи омиллардан ҳисобланади” [2], – деб таъкидлаган эди. Бу эса бевосита ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий тарбия билан боғлиқдир.

“Ҳуқуқий тарбия фуқароларнинг онги ва руҳиятига таъсир қилишга қаратилган, ҳуқуқий тарбия шакллари, воситалари ва услубларидан фойдаланиб, фуқаролар онгида чуқур ва барқарор ҳуқуқий билимлар, эътиқодлар, эҳтиёжлар, қадриятлар, қонунга мос феъл-атвор, одатларни шакллантириш жараёнидир” [3].

З.М.Исломовнинг фикрича, “Ҳуқуқий тарбия – бу ҳуқуқий тажриба алмашиш бўйича давлат, жамоат ташкилотлари, алоҳида фуқароларнинг бир мақсадга йўналтирилган фаолияти: ҳуқуқий нормаларга риоя қилиш, уларни бажариш ва бу нормалардан фойдаланишни таъминловчи муайян ижобий тасаввурлар, қарашлар, қадриятларни тушуниш, йўл-йўриқларни шакллантириш мақсадида одам онги ва ҳуқуқ-атворида доимий таъсир ўтказиб боришдир” [4].

Ҳуқуқий тарбиянинг мақсади фуқароларнинг бошланғич ҳуқуқий билими даражасини ошириш ва уларнинг ҳуқуқий маданиятини юксалтириш, шу билан бирга уларни ҳуқуққа, қонунга нисбатан ҳурматда бўлиш, уларга онгли ва ихтиёрий риоя қилиш руҳида тарбиялаш ҳисобланади.

Юридик адабиётларда ҳуқуқий тарбиянинг бир қатор усуллари кўрсатиб ўтилган. Масалан, Х.Т.Одилқориев ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтиришда бир қанча ҳуқуқий тарбия усулларида фойдаланиш мумкинлигини таъкидлаб, уларнинг ишонтириш, огоҳлантириш, рағбатлантириш, мажбурлаш ва жазолаш каби турларини ажратиб кўрсатади [5].

Ҳуқуқий тарбияни амалга ошириш субъектлари, асосан, давлат, бундан ташқари, нодавлат ташкилотлар ҳисобланган жамоат бирлашмалари: хотин-қизлар, ёшлар ва болалар ташкилотлари ва бошқа кўплаб ташкилотлардир. Бундай ташкилотларнинг миқдори кўп бўлса-да, уларнинг ягона мувофиқлашган фаолияти мавжуд эмас. Шу боисдан бу ташкилотларнинг фаолияти давлат томонидан мувофиқлаштирилиб, назорат қилиб борилишига эҳтиёж бор. Ушбу эҳтиёжнинг акси ўлароқ, 2017 — 2021

йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясининг 2.4-бандида жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш тизимини такомиллаштириш билан боғлиқ вазифалар белгиланган эди.

Бу борада жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш борасидаги фаолиятни мувофиқлаштиришнинг самарадорлигини ошириш;

диний экстремизм ва терроризмга, уюшган жиноятчиликнинг бошқа шаклларига қарши курашиш бўйича ташкилий-амалий чораларни кучайтириш;

коррупцияга қарши курашишнинг ташкилий-ҳуқуқий механизмларини такомиллаштириш ва коррупцияга қарши курашиш тадбирларининг самарадорлигини ошириш;

аҳолининг ҳуқуқий маданияти ва онгини юксалтириш, бу борада давлат тузилмаларининг фуқаролик жамияти институтлари, оммавий ахборот воситалари билан ўзаро самарали ҳамкорлигини ташкил этиш вазифаларни амалга ошириш назарда тутилган. [6]

2021 йилнинг 26 март куни қабул қилинган “Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида ички ишлар органлари фаолиятини сифат жиҳатдан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонда белгиланган нормалар ҳам юқорида келтирилган ҳуқуқбузарликлар профилактикаси билан боғлиқ вазифаларнинг ижросини таъминлаш мақсадида қабул қилинган.

Мазкур Фармон 2021 йил – “Ёшларни қўллаб-қувватлаш ва аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш йили” Давлат дастурининг 32-банди ижросини таъминлашга қаратилгани билан аҳамиятлидир. Мазкур бандда аҳоли осойишталигини таъминлаш ва маҳаллаларда ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш бўйича “Обод ва хавфсиз маҳалла” тамойилига асосланган тизим жорий қилиш ишларини фаоллаштириш белгиланган.

Фармонга кўра, ҳар бир маҳалла, оила ва шахс кесимида ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва жиноятчиликка қарши курашишга оид муаммолар бевосита жойларнинг ўзида ҳал этилиши, Ички ишлар органларининг таянч пунктлари негизида маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканлари ташкил этилиши белгиланган. [7]

Шу ўринда вояга етмаган шахслар томонидан содир этилаётган ҳуқуқбузарликларнинг сабаблари ҳам ўрганлиши лозим. Зотан, унинг сабаблари ўрганилиб бартараф этилмас экан, оқибат билангина курашиш кутилган нафни келтирмайди. Аксинча, бу муаммони ҳал қилиш учун фақатгина қонунчиликка ёпишиб олиш ҳуқуқий идеализмни келтириб чиқариши мумкин. “Ҳуқуқий идеализм – фуқаролар ҳуқуқий онгининг ижтимоий муносабатларга, ҳуқуқнинг таъсир кўрсатиш имкониятларига ортиқча баҳо бериб юборилиши билан ажралиб турадиган ҳолатидир. Ҳуқуқий нигилизм ва ҳуқуқий идеализм битта илдиздан – юридик билимсизликдан, ривожланмаган ва бузилган ҳуқуқий ондан, сиёсий-ҳуқуқий маданият етишмаслигидан озуқа олади. Мазкур бир-бирига зид икки ҳол, улар сиртдан қараганда қарама-қарши йўналишга эгадек кўринсада, пировард натижада бирлашиб, “қўшалок балони” юзага келтиради” [8].

Криминология фанида олимлар вояга етмаганлар жиноятчилигининг сабаблари жумласига қуйидагиларни киритадилар: яшаш, ўқиш ёки иш жойидаги муҳитнинг

салбий таъсири; ўқишни ташлаб кетган ўсмирлар узоқ вақт муайян иш билан шуғулланмаслиги; ўсмирнинг нотўғри тарбияланишини белгилловчи шарт-шароит омиллари; ёши катта жиноятчиларнинг далолатчилиги; зўравонлик ва қонунсизликни ифодаловчи китоблар ва фильмлар таъсири. Вояга етмаганлар жиноятчилигининг омиллари сифатида қуйидагилар қайд этилади: назоратсизлик; умумий таълим мактаблари ва коллежларда таълим-тарбия ишларида мавжуд камчиликлар; ишга жойлаштиришда ҳамда ишлаб чиқаришда тарбия ишларини ташкил этишда мавжуд камчиликлар; маданий ҳордиқ чиқаришни ташкил этишдаги камчиликлар; вояга етмаганлар жиноятчилигининг олдини олиш ҳамда унга қарши бевосита кураш олиб бориш вазифалари зиммасига юкланган органлар фаолиятидаги камчиликлар [9].

Э.М.Абзаловнинг фикрича, вояга етмаганларнинг орасида ҳуқуқбузарликларнинг ўсишига қулайлик туғдирувчи асосий омилларга қуйидагиларни киритиш мумкин: а) болаларни нотўғри тарбиялаш ва уларга ота-оналари ҳамда бошқа катта ёшли шахсларнинг салбий таъсир кўрсатиши; б) мактаблардаги, меҳнат коллежларидаги ўқув-тарбиявий жараёнларнинг камчиликлари; в) ўқувчилар фанларни ўзлаштира олмаганлиги ва интизом бўшашганлиги, болаларнинг бекор қолиши; г) болаларнинг бўш вақтларида назоратсиз қолиб кетиши ва уларнинг ижтимоий-фойдали ишлар билан банд бўлмаслиги; д) жамоат жойларида катталар томонидан болаларнинг хулқ-авторини назорат қилинмаслиги; е) ўсмирлар ва ёшлар ишлаётган меҳнат жамоаларида улар билан ўтказиладиган тарбиявий тадбирларнинг самарали эмаслиги; ж) жамиятга ҳилоф индивидуалистик қарашлар, одатлар, майлларни тарқатувчиларнинг болаларга салбий таъсир кўрсатиши ва ҳақозолар [10].

Бу ерда И.Исмоилов томонидан ўтказилган социологик тадқиқот натижаларини келтириб ўтиш ўринлидир. Жиноят содир этган шахсларнинг манфаати, эҳтиёжини аниқлаш орқали, қуйидаги сабабларнинг устуворлиги қайд этилган: ўзи ва оиласининг эртанги кунини моддий таъминлашга интилиш истаги – 38,8%; дабдабали, ҳеч бир нарсадан чекланмаган ҳолда яшашга интилиш истаги – 36% ва бошқа сабаблар [11].

АҚШ шаҳарларидан бири – Виржиния-Бичнинг полиция департаменти вояга етмаганлар ўртасида жиноятчиликнинг олдини олиш ҳамда болалар ва ўсмирлар билан ишлашга алоҳида эътибор қаратади. Ёш авлодни тарбиялашга эътибор учта махсус дастурларини ишлаб чиқиш ва амалга оширишда ўз аксини топган. Улардан биринчиси бошланғич мактаб ўқувчиларига мўлжалланган бўлиб, унда болалар ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг асосий вазифалари, фуқароларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, шунингдек индивидуал ва жамоавий хавфсизликни таъминлаш чора-тадбирлари билан таништирилади.

Ушбу ўқув курси 4 синф ўқувчиларига мўлжалланган ҳамда қуйидаги мавзуларни қамраб олган: қонун ва жиноятчилик, уй-жой хавфсизлиги, дўконларни талон-тарож қилиш, вандализм ва шахсий хавфсизлиги. Курс якунида материални ўзлаштирганлик даражасини текшириш ҳамда болаларга махсус гувоҳнома ва белгиларнинг берилиши кўзда тутилган. Ўқув курси 45 дақиқадан иборат 6 та дарсга мўлжалланган бўлиб, дарслар уч ҳафта мобайнида махсус тайёргарликка эга полиция ходимлари томонидан давом этади. Дарс олиб боровчилар полиция кийимида бўлиши лозим. Вахоланки бу болаларга ахлоқий тасир ўтказишнинг муҳим омили ҳисобланади. Болалар ёши бежиз 10 ёш қилиб белгиланмаган, айнан шу даврда уларда мустақилликка интилувчанлик ва

ўта таъсирчанлик кузатилади. Ўқув материаллари болаларнинг ёши хусусиятларидан келиб чиқиб тузилган. Ўқув жараёнида ролли ўйинлар ва қисқа метражли роликлардан кенг фойдаланилади. Дастурни ишлаб чиққан муаллифларнинг фикрича, болаларда ёшлиқданоқ ижтимоий воқеликларни тўғри талқин қилиш хусусиятларни тарбиялаш ҳамда полицияга нисбатан ижобий муносабатни шакллантириш зарур. Ўқув курсини тамомлаган болаларнинг жиноятчига айланиши ёки жинойий хатти-харакат қурбонига айланиб қолиш эхтимоли камаяди[12].

Вояга етмаганлар жиноятчилигини профилактика қилиш – бу хулқ-атвори ахлоқий ва ҳуқуқий нормалар чегарасидан четга чиқаётган, лекин ҳали жинойий тус олмаган вояга етмаганлар шахсини ахлоқан тузатиш ва қайта тарбиялаш борасидаги махсус фаолият. Бу ерда ғайриижтимоий хулқ-атворнинг уч тури (ахлоққа зид, ғайриҳуқуқий ва жинойий хулқ-атвор)дан дастлабки иккитаси профилактика объекти сифатида амал қилади. Шундай қилиб, профилактика ўз мазмунига кўра барча вояга етмаганларга қаратилган умумий тарбиявий чоралар билан жиноят содир этган шахсларга нисбатан қўлланиладиган жиноят-ҳуқуқий чоралар ўртасида оралиқ бўғин ҳисобланади. Умумий профилактика чоралари асосан беқарор оилаларнинг салбий таъсирини нейтраллаштириш, муҳтож ўсмирларга давлат ва жамоат ёрдамини кўрсатиш (васийлик ва ҳомийлик ўрнатиш, меҳрибонлик уйи, мактаб-интернатга юбориш, ўқишга ёки ишга жойлаштириш), вояга етмаганларга таълим-тарбия бериш билан шуғулланувчи муассасалар фаолиятидаги камчиликларни бартараф этиш, ўсмирларнинг дам олишини оқилона ташкил этиш, вояга етмаганлар қонун ҳужжатларига риоя этиши устидан назорат олиб бориш ва ҳоказоларни назарда тутати.

Юқорида келтирилган барча таҳлилий фикрларни умумлаштирган ҳолда шундай хулоса ва таклифлар бериш мумкинки, вояга етмаганлар жиноятчилигини олдини олишга қаратилган комплекс чора-тадбирлар ишлаб чиқилиши, ушбу чора-тадбирларни амалга оширишда кенг жамоатчилик жалб қилиниши, вояга етмаганларни касб-хунарга ўргатиш, илмий, техникавий ва бадий ижодкорлик тўгаракларига жалб қилиш улар томонидан содир этиладиган жиноятларнинг камайиши етакчи омил бўлиб хизмат қилади.

Шунингдек, вояга етмаганлар жиноятчилигининг статистик маълумотларини чуқур таҳлили қилиш ҳамда илмий изланишларни кўриб чиқиш орқали ҳозирги кундаги вояга етмаганлар жиноятчилиги сабабларини ва уни олдини олишнинг сифат даражаси яхшиланиши лозим.

Adabiyotlar / Literatura / References:

1. Президент Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 27 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси
2. Каримов И.А. Адолат-қонун устуворлигида // Хавфсизлик ва тинчлик учун курашмоқ керак. 10-том. – Т.: Ўзбекистон, 2002. – 36-бет.
3. Саидов А.Х., Таджихонов У.Т. Давлат ва ҳуқуқ назарияси. 2-жилд. – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2001. – Б.188.
4. Исломов З.М. Давлат ва ҳуқуқнинг умумназарий муаммолари: ҳуқуқни тушуниш, ҳуқуқий онг ва ҳуқуқ ижодкорлиги. – Тошкент: ТДЮИ, 2005. – Б. 154.
5. Одилқориев Х.Т., И.Т.Тулъетеев ва бошқалар. Давлат ва ҳуқуқ назарияси. –Тошкент: “Sharq”, 2009. – Б.308.

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида"ги Фармони
<https://lex.uz/acts/-3107036>
7. <https://strategy.uz/index.php?news=1274&lang=uz>
8. Маматов Х.Т. Ҳуқуқий маданият ва Ўзбекистонда фуқаролик жамиятининг шаклланиш муаммолари: Юрид.фанлар докт. дисс. ... автореф. –Тошкент: ТДЮИ, 2011. –Б.24.
9. Абдурасулова Қ.Р. Криминология. – Тошкент: ТДЮИ, 2008. – Б. 127-128.
10. Абзалов Э.М. Ёшлар ҳуқуқбузарлигининг асосий сабаблари. // Вояга етмаганлар: Қаровсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишнинг долзарб муаммолари: Халқаро коференция материаллари. – Тошкент: “Қонун ҳимоясида”, 2005. – Б. 41-42.
11. Исмоилов И. Жиноятчиликда уюшганлик: назария ва амалиёт муаммолари. – Тошкент, 2005. – 85.
12. Бакаев А.А. Система профилактики правонарушений несовершеннолетних. -М.: Логос, 2004. -С.181-184.
13. М.Х.Рустамбоев. Жиноят ҳуқуқи. (Умумий қисм). Тошкент 2005 йил. Криминология. Дарслик. Масъул муҳаррир: ю.ф.д., проф. М.Х. Рустамбоев. –Т.: ТДЮИ нашриёти, 2008. 305 бет.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/1 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES Special Issue

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатиغا олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).